

Динамика и структура на международните икономически отношения

Руска Димова*

Резюме: Направен е анализ на динамиката и световно-регионалната структура на чуждестранните преки инвестиции, международната търговия и международната миграция. Представени са новите им световно-регионални структури. Обобщено са разгледани факторите за изпреварващата световно-регионална динамика на международните икономически отношения на най-бързо развиващите се страни и страните в преход. Изводите относно новите тенденции на международните икономически отношения в началото на XXI век определят нарастващото значение както на корпоративните бизнес стратегии, така и на националните политики на икономически растеж и устойчиво развитие в света.

Ключови думи: чуждестранни преки инвестиции, международно производство, международна търговия, международна миграция, световно-регионална динамика и структура.

JEL: F20.

1. Географско-структурна класификация на страните

При анализа на тенденциите на световно-регионалната икономическа динамика се прилагат съвпадащата географско-структурна класификация на страните по групи, континенти, региони

и подрегиони, възприета от системата на ООН и статистиките на световните организации. Статистически, терминът страна съответства на икономика, територия, регионална зона. Основните групи страни са три: първа група, напреднали страни (НС) или развити страни или индустриални страни; втора група, развиващи се страни (РС), вкл. най-бързо развиващи се страни (НРС), бързо развиващи се страни (ДРС) и най-слабо развити страни (НСРС); трета група, страни в преход (СП). НС се състоят от регионите: Северна Америка – САЩ и Канада; Европа – Евроразоната и Великобритания; Източна Азия – Япония, първите четири нови индустриални икономики от Азия, вкл. Тайван и Хонконг – Китай, Ю Корея и Сингапур и още девет страни от различни световни региони, вкл. Австралия, Чехия, Дания, Исландия, Израел, Нова Зеландия, Норвегия, Швеция и Швейцария. РС се състоят от: Африка за Сахара; Азия – Западна Азия, Южна и Югоизточна, вкл. Южна Азия и Източна Азия; Латинска Америка и Карибите, т.е. вкл. Карибите; Близкия Изток и Северна Африка. Страните в преход включват Югоизточна Европа и Общността на независимите държави, вкл. Русия. Идентични термини за групата на НРС са нововъзникващи пазари, нововъзникващи икономики, нововъзникващи пазарни икономики. В нея се включват страните и групите страни от различни региони, вкл. БРИК (Бразилия, Русия, Индия, Китай),

* Руска Димова е доктор, доцент в катедра "МИО и бизнес" на УНСС, e-mail: rkd_tmio@yahoo.com

Аржентина, Чили, Колумбия, Мексико, Перу, Индонезия, Пакистан, Филипините, Тайланд, Египет, Унгария, Йордания, Мароко, Полша, Ю Африка и Турция. От 48 НРС в Африка са 32, в Азия и Тихоокеания –14. (TDR 2012, р. IX; ITS 2012, р. 186-189; WIR 2012, р. II; WEO, р. 179-181; IFS, 2012, р. XXV; The Least Developed Countries Report 2012, р. XII-XIII; UNCTAD Handbook of Statistics 2012, р. XI-XX).

2. Чуждестранни преки инвестиции и международно производство

До 2011 г. обемът на чуждестранните преки инвестиции (ЧПИ) достига 30% от световния БВП, вкл. входящите ЧПИ (ВЧПИ) 20438 млрд. дол. и изходящи ЧПИ (ИЧПИ) 21168 млрд. дол. През същата година ВЧПИ са 1524 млрд. дол., ИЧПИ – 1624 млрд. дол. През 1990-2011 г. ЧПИ нарастват с високи темпове. Според таблица 1. през 1991-1995 г. темповете на ВЧПИ и ИЧПИ са съответно 22,5% и 16,9%, 1996-2000 те са 40,1% и 36,3%, 2001-2005 г. те са 5,1% и 9,1%. Глобалната финансова криза води до

отрицателни темпове на ЧПИ. През 2009 г. изпреварващо намаляват ИЧПИ – с -38,75% в сравнение с ВЧПИ – с -32,1% ЧПИ. През 2010 г. започна повишаване на темповете и през 2011 г. те са съответно за ИЧПИ и ВЧПИ 16,4% и 16,7%. Изходящите ЧПИ са три пъти по-малко от докризисната 2007 г.

През 2010 г., основаното на ЧПИ международно производство или добавената стойност на задграничните поделения е равно на една десета от световния БВП и създава една трета от световния износ. То е 40% от общата добавена стойност на ТНК, което е с 5% повече в сравнение с 2005 г. (WIR 2011 р. 24-25).

По световни региони най-високи темпове на ЧПИ – над 30%, имат 67 страни през целия двадесет- и петгодишен период от 1987 г. до 2011 г. От тях 12 страни са европейски и само 5 НС. Останалите 55 страни са РС и СП. Най-висока динамика на ЧПИ имат НРС, вкл. Бразилия, Русия, Китай, Индия и др. Таблица 2 показва новото разпределение на страните по обем на ЧПИ през 2007 г. и 2011 г.

Таблица 1. Нарастване на чуждестранните преки инвестиции и международното производство, 1991-2011 г., %¹

	1991-95	1996-2000	2001-2005	2009	2010	2011
ВЧПИП	22,5	40,1	5,3	-32,1	4,9	16,4
ИЧПИП	16,9	36,3	9,1	-38,7	13,1	16,7
ВЧПИ обем	9,4	18,8	13,4	17,4	6,6	2,7
ИЧПИ обем	11,9	18,3	14,7	20,1	6,3	1,8
ВЧПИ доходи	35,1	13,1	32,0	-11,3	20,3	13,2
ВЧПИ дох-ст	-0,5	-	0,1	-0,3	0,3	12,6
ИЧПИ доходи	19,9	10,1	31,3	-6,8	20,6	13,8
ИЧПИ дох-ст	-0,4	-	-	-0,2	0,3	14,0
СиП	49,1	64,0	0,6	-64,7	35,7	52,9
Продаж. на ЗП	8,2	7,1	14,9	-9,3	9,1	8,8
ДС на ЗП	3,6	7,9	10,9	-1,4	8,3	9,4
Активи на ЗП	11,1	19,6	15,5	-16,8	6,3	8,6
Износ на ЗП	8,6	3,6	14,7	-20,3	18,6	17,4

Статии

Таблица 1. (продължение)

	1991-95	1996-2000	2001-2005	2009	2010	2011
Заемост в ЗП	2,9	11,8	4,1	3,4	2,3	8,0
Св. БВП	6,0	1,4	9,9	-5,3	8,6	10,4
Кап. нат-не	5,1	1,3	10,7	-9,0	9,5	13,1

Източник: WIR 2011, р. 24; WIR 2012, р. 24; WIR 2008, р.3. Изчисления на автора за 2011 г.

1. Екстраполация на данни на представителни групи страни за продажбите, добавената стойност, активите, износа и заемостта на задграничните поделения, на основата на дялове на съответните страни в ИЧПИ. ЗП – задгранично поделение, СиП – сливания и придобивания, ДС – добавена стойност.

Различните темпове на ЧПИ по страни намират израз в световно-регионалната им структура по групи страни. Таблица 3

показва, че през 1993-1998 г. дялът на РС във ВПЧИ е 35,3%. През 2011 г. той е с 10% по-висок и е равен на 44,9%. По-детайлният анализ на данните от посочените източници показва, че Китай заедно със специалните си административни зони Хонконг и Макао заема 30% от ВЧПИ на НРС, Бразилия и Русия – по 10%, Индия 5%. В ИЧПИ на НРС на Китай и посочените по-горе Специалните административни зони се падат 50%, на Русия – 18%.

Таблица 2. Промени в мястото на развиващите се страни и страните в преход в ЧПИ през 2007-2011 г.

Години	2007	2007	2011	2011
Стойност, млрд. дол.	Входящи ЧПИ	Изходящи ЧПИ	Входящи ЧПИ	Изходящи ЧПИ
50-100	Китай, Хонконг//К/	Китай	Китай, Хонконг/К/ Сингапур, Индия	Индия, Китай, Хонконг/К/ Русия
10-49	Сингапур Индия Бразилия	Мексико, ОАЕ	Бразилия, Турция, Украйна, Русия, Казахстан	Тайван/К/, Кувейт, Аржентина, Малайзия
1-9,9	Русия, ОАЕ, Турция, Аржентина, Румъния, България	Турция, Индия, Филипините, ЮАфрика, Чили, Русия	Унгария, Румъния, Малта, Кипър, Гибралтар	Полша, Израел, Кипър, Турция, ОАЕ

Източник: поредени от автора по: WIR 2008, р. 40, 47, 55; WIR 2012, р. 39, 42,45, 48, 52, 56.

Значителната стойност и дяловете на НРС от Югоизточна и Източна Азия, Латинска Америка и Карибите, ОНД и Русия променят мястото на световните региони в ЧПИ. През 2001-11 г. дялът на ЕС намалява от 43,9% на 27,8%, а на Югоизточна

Азия той нараства от 13,9% на 22,0%. През 2011 г. в РС на първо място във ВЧПИ е регионът на Югоизточна Азия с 22%, на второ – Латинска Америка и Карибите – 14,4%, на трето – Югоизточна Европа и ОНД – общо 6% – таблица 3.

Таблица 3. Световно-регионална структура на входящите чуждестранни преки инвестиции, 2000-11 г.,%

	Входящи чуждестранни преки инвестиции				
	1993-98	2001	2005	2007	2011
Развити страни, вкл.	61,2	68,0	63,8	68,1	49,1
САЩ	21,7	16,8	14,8
ЕС	33,7	43,9	27,8
Япония	0,3	0,8	0,3	1,2	-0,1
Развиващи се страни, вкл.	35,3	27,9	33,0	27,3	44,9
Африка	1,8	2,3	3,1	2,9	2,8
Югоизточна и Източна Азия	21,2	13,9	17,2	13,6	22,0
Западна Азия	4,4	3,9	3,2
Латинска Америка и Карибите	12,3	11,6	8,0	6,9	14,4
Страни в преход	3,5 ¹	3,5 ¹	3,1	4,7	6,0

Източник: WIR 2002 р.7, р.303; WIR 2008, р. 37, р. 253; WIR 2012, р. 38, 169; 1. Централна и Източна Европа

Таблица 4. Структура на проектите на БРИК чрез чуждестранни преки инвестиции по приемащ регион

Регион/Страна -партньори	2005-2007 г.	2011 г.
Свят	100	100
Развити страни	41	34
Развиващи се страни	49	57
Страни в преход	10	8
БРИК	8	11

Източник: WIR 2012, р. 6.

Обобщено тенденциите в световно-регионалната динамика на ЧПИ са: изпреварващи темпове на НРС и СП, нарастващи световно-регионални дялове на същите, ускорени вътрешнорегионални СиП. Според оценки на ЮНКТАД, основани на регресивен модел, обединяващ постоянните икономически ефекти, през 2014 г. в сравнение с 2011 г. ЧПИ ще нарастнат в НС и РС с малко над 70%, но през 2014 г. в сравнение със същата година те ще бъдат два до три пъти повече в НРС и СП (изчислено от автора по WIR 12, р. 19).

Промените в световно-регионалната динамика на ВЧПИ са основани на дългосрочна глобална икономическа взаимозависимост, нарастване на международното производство, създаващо добавен доход. Те могат да се разгледат в няколко насоки.

Първата насока е промяна в структурата на ЧПИ, вкл. нефинансови корпорации, частните инвестиционни фондове и държавните инвестиционни фондове. Увеличава се броят на корпоративните сделки за СиП, чийто дял от ЧПИ през 2010 г. достига 85%. През 2010-2011 г. техните големи

Статии

сделки за СиП за над 3 млн. дол. се увеличават с една трета. През 2010 г. частните инвестиционни фондове, управлявани от РС и СП са 31% от общия им брой и извършват 20% от СиП. Броят на държавните инвестиционни фондове е 80. Те са управлявани от правителства на 20 страни. През 2009-2010 г. дялът им в СиП от 2,3% намаля на 0,7%. Покупките по СиП на РС са 32,9%, а само вътрешнорегионалните от тях са 26% от световната стойност на групата – таблица 5. (WIR 2011 р. 11, 13, 14; WIR 2012 р. 6; изчисления по таблица 5).

Втората насока е, че международно производство нараства бързо, макар и с малко по-ниски темпове. Нарастването му е резултат от съчетаване на фирмени и национални специфични предимства. То води до нов тип икономически растеж в света, който е основан освен на рационализирането, т. е. на ниски разходи на труд, реинвестиране и пазарна капитализация и на новите локационни технологични фактори (Deoring, Knappitsch а. Aigner, 2010, 239-

248) и, въвеждането на закони за защита правата на интелектуална собственост. През 2009 г. индексът за приноса на ЧПИ за развитието на регионите е най-висок за индикатора за разходите за изследвания и развитие. Дялът на ЗП в разходите за изследвания и развитие от общите на НС и РС е едъкъв и равен на 24,1%. В Африка, Латинска Америка и Карибите той е съответно 37,2% и 35%, в СП – 15,4%. Дялът им от общата заетост е най-висок в Източна и Югоизточна Азия, равен на 9,9%. В износа той е 30,9% в Източна и Югоизточна Азия и 17,9% в Латинска Америка и Карибите. В СП ЗП имат най-голям дял от общата добавената стойност, равен на 21,7% и от общите капиталови разходи – 21,7%. Дялът на ЗП в Африка от работната заплата е 21,7%. В класацията на ЮНКТАД на 79 страни според индекса за принос на ЧПИ на първите места са Унгария, Белгия, Чехия, Румъния, Китай-Хонконг, Полша, Малайзия, Естония, Боливия, Колумбия и др. (WIR 2012 , р. 33).

Таблица 5. Вътрешнорегионални СиП, покупки, 2011 г., млн. дол.

Региони	Африка	И Ю Азия	Ю Азия	З Азия	ЛАмерика и Карибите	Страни в преход
Свят	4812	67966	6078	6136	18659	13510
Развити страни	4265	45773	5239	2599	9173	1464
Развиващи се страни, вкл.	547	21814	1083	3420	8157	3525
Африка	408	1679	318	464	-5	-130
ИиЮИ Азия	-78	12968	539	1758	159	1531
Ю Азия	217	-2417	46	133	3	-
ЗАзия	-	253	-	916	18	5
ЛАи Кар-те	-	9311	180	147	7983	2119
Страни в преход	-	379	-245	117	1329	8520

Източник: WIR 2012, р. 39, 42, 45, 48, 52, 56. СиП – сливания и придобивания.

Третата промяна е, че разпредението на ЧПИ обхваща знанията, освен реструктурирането им в трите икономически сектора на селското стопанство, промишлеността и услугите. През 2005-2011 г. се увеличава дялът им в производството на основни продукти, от 8% на 14% и на преработени промишлени продукти – от 41% на 46%. Но изпреварващо се увеличава броят и стойността на зелените инвестиции и проекти. В НРС и СП зелените проекти са две трети от общия им брой, вкл. от ЕС – 50%, САЩ – 20%, Япония – 9% (изчисления на автора по таблиците от WIR 2012, р. 190-196 и изчисления на автора р. 39, 42, 45, 48, 52, 56). В НРС от Източна Азия четири пети от големите корпорации са в сферата на услугите, вкл. околната среда, здравеопазването, строителството, инженеринга, телекомуникациите и транспорта (Мьнкин, 2011, с. 63-67).

Четвърта насока е нарастването на непреките ЧПИ на основата на корпоративните стратегии, различните национални данъчни ставки и културните сходства. Те се извършват от загранични поделения в международните финансови центрове, страните с данъчни оазиси и чрез частни и гържавни инвестиционни фондове. Отчитат се като ИЧПИ на съответните центрове и страни, т. е. според мястото на дейността им.

Петата насока е въвеждането на ново поколение инвестиционни политики в съответствие с новите модели на локационната теория, които съчитават технологични, икономически, социални и културни фактори с условията на икономическата глобализация и постоянните финансови кризи. Те са инвестиционни политики, включващи нов икономически растеж и устойчиво развитие в света. Чрез тях се въвеждат общи подходи за формулирането на стратегии за засилване ролята на правителствата, както и на многостранната координация помежду им. През 2010 г. дялът на РС в гър-

жавните нефинансови корпорации е 52,8%, вкл. на Китай 7,7%. В топ 100 на нефинансовите корпорации на РС 28 са гържавни. Техният индекс на интернационализация (дял на загранични поделения от световния им брой) нараства и например в Западна Азия той е 47% при 40% за света. През 2010 г. гържавните нефинансови корпорации заемат дял от 6% от обема на ИЧПИ. Дялът им от световните СИП и зелени инвестиции е 11%/WIR 2011, р. 28-34/.

3. Световна търговия със стоки и услуги

През 2011 г. световният стоков износ е 18,21 трл. дол., вкл. на НС той е 9,6 трл. дол., РС – 7,8 трл. дол., СП – 827 млрд. дол. На първите места са Китай – 1,89 трл. дол., Германия – 1,48 трл. дол., САЩ е 1,48 трл. дол., Япония – 823,2 млрд. дол., Нидерландия – 666 млрд. дол., Франция – 581 млрд. дол., Италия – 523 млрд. дол., Белгия – 478 млрд. дол., Обединеното кралство – 472 трл. дол., Сингапур – 410 млрд. дол., Саудитска Арабия – 360 млрд. дол., Русия – 354 млрд. дол., Мексико – 349 млрд. дол., Индия – 301 млрд. дол., Испания – 296 млрд. дол., Бразилия – 256 млрд. дол., ЮАфрика – 93 млрд. дол. (UNCTAD Handbook of Statistics 2012, р.2, 58-81).

В началото на второто десетилетие на т. в. световният стоков износ е характеризира с понижване на темповете си. Таблица 6 показва, че до 2007 г. световната стокова търговия отбелязва средногодишен растеж от малко над 5%. Той включва: първо, висок международнотърговски растеж на РС, равен на 11,5%, вкл. на Китай – 27,5%, Индия – 14% и на СП – 9,2%, вкл. страните от Югоизточна Европа 19,3; второ, нарастване на износа на НС с 2,8% или с три пъти по-ниски темпове. През 2011 г. световният износ нараства с 5,9%, при два пъти по-нисък темп в сравнение с 2010 г., когато е 13,1%. Но чрез него се компенсира само спада на износа през 2009 г., равен на – 13,9%. Той е само с 0,4 п.п. по-

Статии

Висок от докризисния през 2007 г. Износът на НС нараства по-бавно в сравнение с РС и СП. Той е три пъти по-нисък в сравнение с растежа на износа на НРС. През 2011 в

сравнение с 2010 г. износът на СП се повишава 1,9 пъти, но той е с 3 п.п. по-нисък от 2007 г.

Таблица 6. Динамика на световната стокова търговия, 2003- 2011 г.,%

Страни Година	Износ					Внос				
	2003	2007	2009	2010	2011	2003	2007	2009	2010	2011
Свят	6,3	5,5	-13,1	13,9	5,9	7,7	5,8	-13,4	14,1	5,0
Развити страни	3,1	2,8	-15,2	13,2	5,1	5,1	2,3	-14,5	11,0	3,5
САЩ	2,9	6,8	-14,9	15,3	7,2	5,5	0,8	-16,4	14,8	3,8
ЕС	3,3	2,2	-14,3	12,0	6,0	3,5	3,3	-14,2	10,0	3,2
Япония	9,2	8,2	-24,9	27,5	-0,4	5,9	0,6	-14,5	11,0	3,5
Развиващи се страни	12,9	9,3	-9,7	15,4	7,0	12,9	10,8	-9,9	19,2	6,2
Африка заг. Сахара	11,5	1,9	-8,0	10,2	2,9	22,7	2,1	-4,4	8,8	7,0
Югоизточна и Източна Азия	7,7	8,3	-10,9	18,8	4,5	6,5	7,4	-16,3	21,9	6,1
Китай	35,3	23,3	-13,9	29,0	12,8	35,2	16,1	-1,8	30,8	10,6
Индия	13,6	12,3	-6,6	5,9	13,7	18,7	13,1	-0,8	13,8	5,3
Западна Азия	7,6	2,5	-1,1	2,6	12,7	15,5	17,3	-11,5	5,4	3,8
Латинска Америка и Карибите	4,0	4,6	-11,0	10,3	3,4	1,2	14,2	-17,9	23,3	7,1
Страни в преход	9,0	9,2	-14,4	11,5	6,0	21,5	27,3	-28,6	15,5	17,0
ЮИЕ	21,1	19,3	- - -	- - -	- - -	22,8	22,2	- - -	- - -	- - -
ОНД	8,3	8,6	-11,4	13,3	2,3	21,2	28,2	-32,5	18,2	19,0

Източник: съставена от автора по TDR 2008, р. 3; TDR 2012, р. 7.

През 1993-2011 г. в регионалната структура на световния стоков износ дялът на НС намалява от 63,4% на 49,9%, дялът на РС нараства от 35,1% на 45,6%. Дялът на НРС нараства четири пъти, вкл. на Китай от 2,5% на 10,7%, Индия от 0,6% на 1,7% – таблица 7. През 2011 г. износът на услуги е 4,243 трл. дол., вкл. НС – 2,856 трл. дол., РС – 1,265 трл. дол. и СП – 120 млрд. дол. Дялът на РС от 23% през 2000 г. е нараснал на 29,8%, на СП – от 1,59% на 2,85%. Изпреварващо е нарастването му в НРС от Азия – 3,2 пъти.

Темповете на износа на търговските услуги се определят от нарастването с една трета на туристическите пътувания, морските товарни превози и същевременно понижаването с – 52% на финансовите услуги само през 2009 г. През 2011 г. дялът на азиатските НРС в износа на търговски услуги на всички НРС е 80%. Сред първите страни по дял в износа на услуги на азиатските НРС са Китай – с дял 42,4% и Индия – 31,7% (изчислено от автора по UNCTAD Handbook of Statistics 2012, р. 275-281).

Таблица 7. Регионална структура на световния стоков износ, 1993-2011,%

	1993	2003	2010	2011
Свят	100	100	100	100
САмерика, вкл.	18,0	15,8	13,2	12,8
САЩ	12,6	9,8	8,6	8,3
ЦЮАмерика, вкл.	3,0	3,0	3,9	4,2
Бразилия	1,0	1,0	1,4	1,4
Европа, вкл.	45,4	45,9	37,9	37,1
ЕС	44,5/90 г./	38,6/05 г./	33,6	33,3
Германия	10,3	10,2	8,5	8,3
ОНД	1,5	2,6	4,0	4,4
Африка, вкл.	2,5	2,4	3,4	3,3
ЮАфрика	0,7	0,5	0,6	0,5
Близкия Изток	3,5	4,1	6,0	7,0
Азия, вкл.	26,1	26,2	31,6	31,1
Китай	2,5	5,9	10,6	10,7
Индия	0,6	0,8	1,5	1,7

Източник: WTStatistics 2012, p. 24; WTStatistics 2011, p. 22; за ЕС от UNCTAD, Book of Statistics 2012, p. 26.

Вътрешнорегионалният износ нараства изпреварващо и през 2011 г. в Европа делът му от общия ѝ износ е 70,6%, в Азия е – 52,8%, в Северна Америка – 48,3%, в Южна и Централна Америка – 48,3%.

Таблица 8. Вътрешнорегионален стоков износ, 2011 г.

	САмерика	ЮЦАмерика	Европа	ОНД	Африка	СИзток	Азия	Свят
Свят	16,4	4,2	38,6	3,0	3,0	3,8	28,8	100
САмерика	48,3	8,8	16,7	0,7	1,6	2,8	20,9	100
ЮЦАмерика	24,2	26,7	18,3	1,1	2,8	2,4	22,5	100
Европа	7,3	1,8	70,6	3,5	3,0	2,9	9,7	100
ОНД	5,5	1,4	51,8	19,5	1,6	3,0	14,8	100
Африка	17,1	3,3	34,5	0,3	13,0	3,6	24,5	100
Ср. Изток	8,6	0,8	12,6	0,5	3,0	8,8	52,8	100
Азия	10,4	3,4	16,7	2,0	2,8	4,4	52,8	100

Източник: WTStatistics 2012, p. 23.

Изпреварващата международнотърговска динамика на НРС и промяната на мястото им в структурата на световния износ изразява засилването на глобалната

търговска либерализация, вкл. приемането на Китай и Русия в Световната търговска организация. Същевременно тя се определя от националните и глобалните корпора-

тивни стратегии, но при засилено влияние на краткосрочната икономическа динамика. Обобщено факторите ѝ са:

Първо. Значително по-ниската степен на икономическо развитие и новият модел на догонване, прилаган от РС. Новият модел на догонващо икономическо развитие се осъществява в процеса на глобализация, по нов начин, едновременно чрез бърза индустриализация, технологични инвестиции и човешко развитие. Процесът на догонване е продължителен и се отличава с качествени и количествени промени. Компонентите на стратегията на догонване включват освен глобална търговска либерализация и преразпределителни схеми за НРС, ЧПИ, регионална интеграционни договори и спецификата на вътрешните финансови източници, както и валутни режими и валутнокурсони политики (Remsparger а. Winkler, 2008, Коортманн, 2009; Шишков, 2011). Например през 1991-1999 г. в 24 нови и нововъзникващи икономически режимите на променливи валутни курсове се увеличават шест пъти, до 2007 г. те са 50% от всички валутнокурсони режими на тези страни. Индексът на реалният ефективен валутен курс през 2000-2007 г. на база 2000 г. в САЩ е 86,2, Китай – 96,1, през 2007 г. на база 2005 г. в САЩ той е 86,3, в Китай 86,7 (IFS, р. 47, определен чрез разходите на труд).

Второ. Разширяването и по-високата интензивност на международната търговия в условията на глобална либерализация се извършва от големите НРС чрез ЧПИ, бърза промяна на производствените им структури, водеща до реструктуриране на износа и увеличаване на вноса на промишлени стоки. По този начин се създават условия за нарастване едновременно на световното търсене и предлагане на стоки и услуги. Вътрешноотрасловата специализация променя механизма на влияние на международното търсене върху динамиката на международната търговия (Соколов В. , 2011, с. 37, 47). Чрез глобал-

ния корпоративен модел, на основата на ЧПИ, международното производство и световните търговски вериги се разширява освен индустриалният износ и износът на компоненти и услуги от НРС. Например установява се дългосрочна зависимост между износа на автомобили и компоненти за производството им. Износът на компоненти е 40% от световния и 60% от износа на Китай, вкл. 75% на Тайван – Китай. За нарастването му допринася и фактът, че износът на компоненти се определя на основата на пълните разходи. По този начин според задълбочаването на вътрешноотрасловата специализация и спецификата на националните предимства се утвърждават експортно-ориентирани стратегии, които същевременно разширяват международното търсене като резултат от икономическото догонване на РС. НРС допринасят по този начин освен за нарастване на световния внос на стоки и услуги и за увеличаване на собствената си конкурентоспособност, чрез изграждане на нови високотехнологични индустриални кластери на основата на новите локационни фактори. Разширява се както вътрешнорегионалната търговия, така също и междурегионалната търговия, вкл. в и между най-бързо развиващи се световни региони. В света се създава дългосрочна основа за синхронизиране на производствената специализация, трайна вътрешнофирмена и междуфирмена взаимозависимост, профилна, ценностна и технологична международна конкуренция. Разширяват се възможностите за ЧПИ и изграждане на световно-регионална основа за гъвкави производствени и търговски структури, вкл. чрез платформи, мрежи и вериги.

Трето. Новият „супер цикъл“ (TDR 2012, р. 12) на постоянно повишаване на равнището на международните цени на промишлените стоки през последните две десетилетия, след 1990 г. на м.в., с изключение на 2009 г. Той е резултат от формирането

на международните цени на промишлените стоки под влиянието на търсенето на големите НРС. Това води до трайно увеличаване на износа освен от регионите на НРС и от ДРС и СП. Международните ценови равнища допринасят съществено за нови регионални различия и неравновесия в международната търговия. Например през 2011 г. индексът на износните цени в света е 131,0, на развитите страни – 126,4, на развиващите се страни – 143,6. Индексът на вносните цени за света е 134,0, развитите страни – 126,4, в развиващите се страни – 133,2. (IFS 2012, р. 58-59). Международнотърговските ценови индекси изразяват международни стокови цени. Те се характеризират с по-малко повишаване на цените на изнасяните трудоемки стоки и с повече на внасяните капиталоемки стоки. Тези различия водят до промени в регионалните условия на търговия. Но регионалните условия на търговия се определят и от стоковата структурна специфика на всяка страна и всеки подрегион, вкл. специфични, скъпи, аграрни продукти, редки метали в групата на основните продукти и делят на петрола в структурата на минералните горивата. Затова страните, износителки на петрол, редки метали, злато и специфични аграрни продукти имат общо двукратно подобрене на условията си на търговия. Условията на търговия на страните с чист износ на храни и трудоемки стоки се влошават.

Четвърто. Глобалната финансово-икономическа криза през 2008-2009 г. доведе до отрицателен знак, а след затихването ѝ до по-ниска динамика на международната търговия на развитите страни. Международнотърговската динамика на НРС и СП в началото на второто десетилетие на н. в. се отличава с няколко специфики. Първата е, че след кризата международната им търговия продължи да се развива с няколкократно по-високи темпове. Но те остават силно зависими от вноса на НС. Възстановяването на икономиките на НС се дължи на САЩ,

Германия, Австрия, Белгия и др. Факторите за увеличаване на световните стокови активи, които са най-ниски през 2009 г. от 2002 г. насам, са: краткосрочните инвестиции и неопределеното инвеститорско поведение, нарастващите финансови и валутни рискове, потребителското недоверие, нестабилните повишаващи се цени на петрола и дълговата криза в Еврзоната. Втората специфика е, че икономическата динамика се определя от по-чести случайни явления в РС – урагани, наводнения, земетресения, граждански войни и др. Третата специфика са значително по-големите възможности за прагматични микс политики на икономически растеж чрез съчетаване на държавни и частни инвестиции. Например публично-частните партньорства съчетават благоприятни и неблагоприятни фактори, вкл. националните разходни структури на БВП и нарастването на разходите за потребление, образование и иновации. Взети заедно, спецификите на краткосрочната динамика на международната търговия на РС доказват засилване на зависимостта им от икономическата стабилност, дългосрочната динамика на икономическия растеж и устойчивото развитие в света.

4. Международна трудова миграция

Броят на имигрантите се увеличава от 92 млн. г. през 1960 г. на 214 млн. г. през 2010 г. През 1990-2010 г. в света той нараства с 27%, в НС с 55%, в НСПС с 4%, в НРС и ДРС с 20%. През 1990-2000 г. мигрантските преводи се удвояват, през 2000-2011 г. те се утрояват и достигат 489 млрд. дол. (LDCsR 2012, р. 30, 42). Таблица 9 показва, че през 1990-2011 г. емигрантските преводи достигат най-висок растеж, вкл. през 2000-2010 г. 19,2% за РС без 48 НСПС, 15,9% за НСПС, 15,1% за СП и 10,9% за НС. През 2011 г. те отбелязват най-висок растеж в НРС и ДРС, равен на 14,7%. През същия период

Таблица 9. Динамика на емигрантските преводи,%

	1990-2000	2000-2010	2011
Развити страни	3,7	10,9	6,2
Развиващи се без най-слабо развитите страни	18,2	19,2	14,7
Страни в преход	9,7	15,1	7,5
Най-слабо развити страни	6,9	15,9	9,6

Източник: *The Least Developed Countries Report 2012*, p. 44 .

Нарастването на емигрантските преводи на НС е повече от два пъти по-ниско. Разликите в нарастването на емигрантските преводи намира израз в джукратно понижаване на дела на НС в тях – от 50% през 1990 г. на 25% през 2011 г. Делът на емигрантските преводи на НРС и ДРС през 2011 г. достига 60%, на НСРС и СП той е по 6%. Емигрантски преводи над 20 млрд. дол. имат Индия, Китай, Филипините и Мексико. До 10 млрд. дол. са емигрантските преводи на Нигерия, Египет, Бангладеш, Пакистан, Мароко, Йордания. САЩ, Европа и страните, производителки на петрол от Персийския залив, са най-големите регионални имигрантски центрове. Регионите на емиграция са Близкия Изток, Северна Африка и Южна и Югоизточна Азия. Международната миграция на НСРС в началото на н. в. се извършва в регионите на РС, с дял 80% и в НС, чийто дял е 20%. В регионалната структура на емиграцията на НСРС Европа заема 11,3%, Северна Америка – 8,6%, Африка – 41,6%, Южна и Югоизточна Азия – 25,4% и Западна Азия – 10,4%. Значителният дял на ДРС в емигрантските преводи на НСРС създава нова подрегионалната структура и финансовата вазимозависимост в тази област. Например в Африка повечето емигрантски преводи са от Кения, Уганда, Нигерия, Кот д'Ивоар. В Азия само 30% от тях са от Европа и Северна Америка (изчислени на автора по LDCs 2012, p. 20 , 36, 42; WTR 2009, p. 23).

Динамиката на мигрантските приходи е резултат от промяната в основните причини, мотиви и структура на междуна-

рогната миграция в процеса на глобализация. Тя изразява степенята на икономическо развитие, устойчивото развитие в света, вкл. икономическия растеж, основан на знания, застаряването на населението на НС, промените в транспортните разходи, нарастващата разлика между НС и РС в образованието и квалификацията. На първо място е разликата в динамиката на БВП на ч. н. в света. РС увеличават реалния си БВП на ч. н. с 6% през 2002-2008 г., с 1,4% през 2009 г. и 5,4% през 2011 г., вкл. НСРС съответно 5,4%, 2,5% и 1,9%. Нарастването на реалния световен БВП на ч.н. през 2002 г. е 3,2%, 2009 г. – -1,9 и през 2011 г. – 3,1%, на развитите страни съответно 1,8%, - 4,2% и 1,0. Данните показват изпреварващ растеж на БВП на ч. н. на РС. Но разликата между работните заплати в развитите страни и най-слабо развитите страни е 20 пъти. На второ място, върху мигрантските приходи влияе квалификационната структура на миграция. Според официалните данни от 2000 г. делът на мигрантите с основно образование е 26%, на мигрантите с висше образование 26%. В света работната сила с основно образование е 11,3%, а в развиващите се страни той е 95%. Емиграцията от НСРС изразява и несъответствието между младата демографска структура на РС и структурата на тяхното производство, предимно на основни продукти и минерални суровини, както и на икономиката в сянка. Тя се състои освен от легална и от нелегална миграция и трафик на хора. Интелектуалната имиграция е специфична за НС, чийто икономии са основани на зна-

нията. През 1990-2000 г. интелектуалната миграция се увеличава с 10 млн. г. и достига 26,2 млн. г., през 2000-2010 г. тя нараства средногодишно с 4%. На САЩ се падат 40%, на НС 80% от интелектуалната имиграция. От НСРС през последното десетилетие са емигрирали 1,3 млн. г. с висше образование, 58% повече от предходното десетилетие. На трето място, мигрантските преводи нарастват в резултат от специфичното влияние на националните експортноориентирани стратегии, ЧПИ и новите структурни политики. Най-бавно нарастват доходите на ч. н. в НСРС, специализирани в производството на основни продукти – 3,2% през 20002-2008 г. и 1,7% през 2009 г. В РС с диверсифициран износ нарастването им е два пъти по-високо, а в РС, износителки на промишлена продукция три пъти (според данни от LDCsR 2012, р. 3, 88).

Обобщаването на новите тенденции на международните икономически отношения в началото на XXI век води до следните изводи:

Първо. През последните две десетилетия ЧПИ имат много висока динамика, изразяваща разрастване на международното производство и нарастващата глобална икономическа взаимозависимост. Но те са силно зависими от постоянните глобални финансови кризи и рискове. Затова тяхната динамика е резултат не само от корпоративните СиП, частните и гържавни инвестиционни фондове, а от съществена промяна на световно-регионалната им структура. С изпреварваща динамика се осъществяват ЧПИ на НРС и СП. Те са основани едновременно върху глобални конкурентни предимства, специфични национални предимства, национални и интеграционни стратегии и глобална либерализация.

Второ. Световната търговия се характеризира с диференциране на динамиката, което е пряк резултат от развитието ѝ на основата на ЧПИ и краткосрочната икономическа динамика. Тя изразява прилагането на нови модели на догонващо развитие, ос-

новано върху експортноориентиран растеж чрез инвестиции в човешкото развитие и околната среда. Световно-регионална международнотърговска структура определя нарастваща роля на НРС и СП.

Трето. Международната миграция изразява недостатъчното повишаване на степента на икономическо развитие, неравномерното производствено преструктуриране и бавните социални реформи в РС. Стратегиите за икономическо догонване и устойчиво развитие на НРС несъответстват на реалните промени в международната миграция. Същевременно те засилват вътрешнорегионалната икономическа взаимозависимост и са предпоставка към подобряване на структурата на международната миграция.

Литература

1. Мынкин, Д., 2011. Крупные компании стран АСЕАН-5: Конкурентоспособность в условиях кризиса, МЕМО, № 9.
2. Соколов, В., 2011. Тенденции развития мировой товарной торговли в 1990-2008, МЕМО, №2.
3. Шишков, Ю., 2011. Государство и догоняющее развитие, МЕМО, № 6.
4. Deoring, Th., E. Knappitsch and B. Aigner, Municipalities and Regions in Locational Competition – New Economic Consideration, Intereconomics 2010/4.
5. Koopmann, G. a. L. Vogel, Regionalisation of Trade and Regionalism in Trade Policy- , Patterns, Strategies and Impact, Intereconomics, Sept./Oct. 2008.
6. Remsperger, H. and . Winkler, Emerging Markets and the Global Monetary System: The Challenge of Rising Inflation, Intereconomics, Sept./Oct. 2008.
7. International Financial Statistics 2012.
8. International Trade Statistics 2012.
9. The Least Developed Countries Report 2012.
10. Trade and Development Report 2012.
11. World Economic Outlook 2012.
12. World Investment Report 2012.
13. UNCTAD Handbook of Statistics 2012.